

ฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น

รวบรวม สืบสาน อนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาแห่งแผ่นดิน สืบสานจากรุ่นสู่รุ่น เพื่ออนาคตของชุมชน

ข้าวต้มมัดใบพ้อ

ช่างตีเหล็ก

อ่านอัลกุรอาน
ทำนองเสนาะ

เกษตรผสมผสาน

หมอตำแย

หมอสมุนไพโร

ประเพณีชาว 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้

จัดทำโดย

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลบาราเฮาะ

คำนำ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าของประชาชนในพื้นที่ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนการดำรงชีวิตของชุมชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ อาทิ การทำข้าวต้มมัดใบพอง งานช่างตีเหล็ก การอ่านอัลกุรอานทำนองเสนาะ การทำเกษตรผสมผสาน การแพทย์พื้นบ้าน เช่น หมอตำแยและหมอสมุนไพร รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สะท้อนถึงความงามของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลบาราเฮาะ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม อันทรงคุณค่าให้คงอยู่สืบไป

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลบาราเฮาะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลบาราเฮาะ	๔
สาขาที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม	๔
สาขาที่ ๒ ด้านหัตถกรรม	๕
สาขาที่ ๓ ด้านอุตสาหกรรม	๕
สาขาที่ ๔ ด้านการแพทย์	๕
สาขาที่ ๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๖
สาขาที่ ๖ ด้านศิลปกรรม	๖
สาขาที่ ๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม	๗
สาขาที่ ๘ ด้านอื่น ๆ	๗
บรรณานุกรม	๘

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ การสั่งสม และการถ่ายทอดของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างเหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านอาหาร การเกษตร การแพทย์พื้นบ้าน งานหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี และศาสนา ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและควรได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาให้คงอยู่ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้านในการดำเนินชีวิต และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของชุมชน

นอกจากนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ยังได้อธิบายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความสามารถของคนในชุมชนในการสร้างสรรค์และพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสังคมของตนเอง

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกเป็น ๘ สาขา/ด้าน

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของคนในชุมชนที่สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยสามารถจำแนกออกเป็น ๘ สาขา/ด้าน เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษา อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑) ดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม

เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการจัดการด้านการเกษตร เช่น เกษตรผสมผสาน การปลูกพืชพื้นบ้าน และการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐)

๒. ด้านหัตถกรรม

เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากฝีมือและวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น การจักสาน การทอผ้าบาติก การแกะสลัก และงานช่างพื้นบ้าน (กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๙)

๓. ด้านอุตสาหกรรม

เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น การแปรรูปอาหารพื้นบ้าน และการผลิตสินค้าในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑)

๔. ด้านการแพทย์ไทย

เป็นภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพ การรักษาโรค และการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน เช่น หมอตำแย หมอสมุนไพร การนวดแผนไทย และการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐)

๕. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่น การอนุรักษ์ป่าชุมชน การจัดการน้ำ และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑)

๖. ด้านศิลปกรรม

เป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะ การแสดง ดนตรี และงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ดนตรีพื้นบ้าน การแสดงพื้นเมือง และศิลปะพื้นบ้าน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐)

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม

เป็นองค์ความรู้ด้านภาษา การสื่อสาร และวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น ภาษาถิ่น นิทานพื้นบ้าน บทกลอน และคำสอนพื้นบ้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑)

๘. ด้านอื่น ๆ

เป็นภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจัดอยู่ในสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีคุณค่าและสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ประเพณีท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนา การอ่านอัลกุรอานทำนองเสนาะ และวัฒนธรรมของชุมชน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลบาราเฮาะ

ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและมีวิถีชีวิตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างชัดเจน ชาวบ้านในชุมชนยังคงดำรงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลบาราเฮาะ เกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้ ประสบการณ์ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ความเชื่อ และหลักศาสนา จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหารพื้นบ้าน งานหัตถกรรม การแพทย์พื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การเกษตร รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

ตัวอย่างภูมิปัญญาที่สำคัญของตำบลบาราเฮาะ ได้แก่ การทำเกษตรผสมผสาน ช่างไม้ ช่างตีเหล็ก หมอนวดพื้นบ้าน หมอตำแย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (ใช้การซ่อมแซมเรือพาย) อ่านอัลกุรอานทำนองเสนาะ

ดูปะบายอ เป็นต้น ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง

การรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณค่าของชุมชน ให้ประชาชน เยาวชน และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของตำบลบาราเฮาะให้คงอยู่สืบไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลบาราเฮาะ ตามที่ได้รวบรวมข้อมูลมีทั้งหมด จำนวน ๖ สาขา/ด้าน ดังนี้ สาขาที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม สาขาที่ ๒ ด้านหัตถกรรม สาขาที่ ๔ ด้านการแพทย์ไทย สาขาที่ ๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาขาที่ ๖ ด้านศิลปกรรม และสาขาที่ ๘ ด้านอื่น ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

สาขาที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

✚ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

✚ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อเจ้าของ

✚ นายอาชิ ซอรี

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

✚ บุคคลเจ้าของภูมิปัญญา

ที่อยู่

✚ หมู่ที่ ๘ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๒ ด้านหัตถกรรม

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ช่างไม้

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

+ นายนิแม กาบแป

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ บุคคล เจ้าของภูมิปัญญา

ที่อยู่

+ ๖๓/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ช่างตีเหล็ก

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

+ นายมะแซ เจะหลง

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ บุคคลเจ้าของภูมิปัญญา

ที่อยู่

+ ๕๘/๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๓. ด้านอุตสาหกรรม

+ ยังไม่พบข้อมูลดังกล่าว

สาขาที่ ๔ ด้านการแพทย์ไทย

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ หมอนวดพื้นบ้าน

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

+ นายรุสลี เจ๊ะอุบง

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ บุคคล เจ้าของภูมิปัญญา

ที่อยู่

+ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๔ ด้านการแพทย์ไทย

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ หมอตำแย

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อเจ้าของ

- ✚ นางสาวตีเมาะ เจะโต

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ บุคคล

ที่อยู่

- ✚ ๑๓/๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ หมอยาสมุนไพร

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อเจ้าของ

- ✚ นางอัมพิกา แดงเพ็ง

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ บุคคล

ที่อยู่

- ✚ ๖๕/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (ใช้การซ่อมแซมเรือพาย)

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

- ✚ สาธารณะ คลองหมู่ที่ ๘ ต.บาราเฮาะ อ.เมือง จ.ปัตตานี

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✚ สถานที่หมู่ที่ ๘ ต.บาราเฮาะ อ.เมือง จ.ปัตตานี

ที่อยู่

- ✚ หมู่ที่ ๘ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๖ ด้านศิลปกรรม

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ อ่านอัลกุรอานทำนองเสนาะ

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

+ นายต่วนมุฮัมหมัด นิยามาร์

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ บุคคล

ที่อยู่

+ ๒๒/๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สาขาที่ ๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม

+ ยังไม่พบข้อมูลดังกล่าว

สาขาที่ ๘ ด้านอื่น ๆ

ชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ตูปะบายอ

ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชื่อเจ้าของ

+ นางสาวอาชียะห์ เฮง

ความเกี่ยวข้อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

+ อาหารพื้นบ้าน

ที่อยู่

+ ๖๘/๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๕๙). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงมหาดไทย.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๖๐). *แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น*.
กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๑). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาการศึกษา*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.